

มานุษย
และ
สังคม

มหาวิทยาลัยรังสิต

ศาสตร์

ISSN: 1513-4563

ปีที่ ๙ ฉบับที่ ๑๕ กรกฎาคม-ธันวาคม ๒๕๕๖

ความเข้มข้นของโลกไซเบอร์ ขั้วทางการเมือง และทุนใหม่ของการพัฒนาประชาธิปไตยของไทย*

สุนทร คุณชัยมั่ง**

บทคัดย่อ

บทความนี้เป็นการศึกษาถึงปรากฏการณ์ทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมืองของไทยในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๙ จนถึงปี พ.ศ. ๒๕๕๔ โดยเริ่มจากกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย และเครือข่าย ๑๙ กันยาฯ ด้านรัฐประหาร ซึ่งต่างจัดตั้งขึ้นในปี พ.ศ. ๒๕๔๙ ขบวนการทั้งสองเกิดขึ้นด้วยเงื่อนไขต่างกัน โดยที่ขบวนการแรกจัดตั้งขึ้นในเดือนกุมภาพันธ์ สำหรับขบวนการที่สองจัดตั้งขึ้นในเดือนกันยายนแล้วปรับโครงสร้างองค์กรหลายครั้ง จนกลายเป็นแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ ทั้งสองขบวนการต่างสร้างปฏิบัติการทางการเมืองด้วยความเข้มข้น ซึ่งเป็นปฏิบัติการที่ไม่เป็นไปตามแบบแผนปฏิบัติของพรรคการเมืองและสถาบันทางการเมืองในระบบประชาธิปไตยแบบมีตัวแทน (Representative democracy) ทั้งนี้ต่างใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่ ๆ เป็นเครื่องมือร่วมปฏิบัติการเหมือนกัน คือ เว็บไซต์ อินเทอร์เน็ต โทรศัพท์มือถือ เว็บบล็อก เว็บบอร์ด เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ การส่งข้อความสั้น การส่งข้อมูลตามเครือข่ายจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ การโฟน-อิน และวิดีโอลิงค์ ฯลฯ บทความนี้จะเรียกการสื่อสารที่เกิดขึ้นใหม่นี้ว่าโลกไซเบอร์ ซึ่งเป็นการสื่อสารที่มีโครงสร้างพื้นฐานแบบเครือข่าย (Network structure) ที่เชื่อมโยงอินเทอร์เน็ตเข้าด้วยกัน โดยบทความนี้มีวัตถุประสงค์ที่จะอธิบายถึงผลของการขยายตัวของโลกไซเบอร์ที่มีต่อการสร้างพื้นที่สาธารณะ การเคลื่อนไหวทางสังคม และความใหม่ (Newness) ของการปฏิบัติการทางการเมืองตามกรอบวิเคราะห์ของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social Movements Theory)

จากการศึกษาพบว่า การสื่อสารและโลกไซเบอร์มีความเกี่ยวข้องอย่างแนบแน่นกับการเป็นทรัพยากรของปฏิบัติการทางการเมืองของไทย อันเป็นผลต่อเนื่องจากการที่อินเทอร์เน็ตได้ทำให้เกิดการเปลี่ยนแปลงทั้งในระดับเครื่องมือและโครงสร้างของการสื่อสาร จึงส่งผลต่อเนื่องไปถึงการเปลี่ยนฐานทรัพยากรของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อปฏิบัติการทางการเมือง วิธีการสื่อสารและโลกไซเบอร์ได้สร้างโครงสร้างการสื่อสารขึ้นใหม่เป็นจตุรวิธีการสื่อสาร (Quartet communication) โดยมีการประกอบกันของโครงสร้างกระจายออกจากศูนย์กลาง (Broadcast structure) ซึ่งเป็นวิธีการ

* บทความนี้เป็นส่วนหนึ่งของวิทยานิพนธ์ เรื่อง “โลกไซเบอร์กับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ในประเทศไทย ในช่วงปี พ.ศ. ๒๕๔๙ - พ.ศ. ๒๕๕๔” โดยมี รศ.ดร.สังศิต พิริยะรังสรรค์ เป็นอาจารย์ผู้ควบคุมวิทยานิพนธ์

** นักศึกษาหลักสูตรปรัชญาดุษฎีบัณฑิต (การพัฒนาธรรมาภิบาล) มหาวิทยาลัยราชภัฏจันทรเกษม

สื่อสารของทีวีดาวเทียม วิทยุชุมชน และเคเบิลทีวีท้องถิ่น กับโครงสร้างแบบเครือข่ายที่เกิดจากการทำงานของอินเทอร์เน็ต ซึ่งเป็นวิถีของสื่อเชิงสังคม (Social media) ในขณะเดียวกันก็รวมพื้นที่ข้อมูลข่าวสารของชุมชนของโลกเสมือนจริง (Virtual community) กับวิถีของสังคมแบบชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนจริงทางกายภาพ (Physical community) โดยที่องค์ประกอบทั้งสองส่วนนี้เกิดขึ้นในจังหวะพร้อมๆ กัน จนกระทั่งทำให้การสื่อสารของสังคมและปฏิบัติการทางการเมืองเป็นไปด้วยความเข้มข้น จนสร้างเป็นความสามารถและความเป็นไปได้ของโอกาสทางการเมือง (capacity and possibility of political opportunity) ในมิติต่างๆ จากการศึกษานี้ยังพบว่า การสื่อสารที่เข้มข้นของโลกไซเบอร์เป็นพื้นฐานสำคัญของการแบ่งตัวทางสังคม (Segmentation) ที่นำไปสู่การสร้างขั้วทางการเมือง (Political dichotomy) ตามลักษณะขั้วสี่ของขบวนการทางการเมืองและการพัฒนาการของประชาธิปไตยในปัจจุบัน ยิ่งไปกว่านั้น การศึกษานี้ยังยืนยันว่า ความใหม่ของปฏิบัติการทางการเมืองของไทยไม่ได้เกิดขึ้นจากการเคลื่อนย้ายประเด็นความเป็นประชาธิปไตยและความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจ ไปสู่ประเด็นทางสังคมเหมือนกรณีที่เกิดขึ้นในยุโรป แต่เป็นความใหม่ที่เกิดขึ้นจากการรวมกันของวิธีการสื่อสารกับวิถีทางสังคม จนสร้างความเข้มข้นขึ้นเป็นปฏิบัติการทางการเมืองในประเด็นประชาธิปไตยและความเดือดร้อนทางเศรษฐกิจ

Abstract

This article focuses on a particular political phenomenon signifying the political movements in Thailand between 2006 and 2011. It began in 2006 with the formation of the People's Alliance for Democracy (PAD) and the 19th September Network against Coup d'Etat. These two rival movements were formed under different conditions and circumstances. PAD was set up in February while the latter was founded in September and then went through a series of restructuring before eventually becoming the United Front for Democracy against Dictatorship (UDD).

These two rival political movements have actively launched intense political activities which are apparently not conforming to the norms and the general practices of political parties as well as political institutions under the representative democratic system. They have evidently utilized and exploited new communication technologies including websites, internet, mobile or smart phones, web blogs, web boards, Facebook, Twitter, SMS and emails, speeches via phone-in as well as video link, etc. In this article, this new communication regime is called the "cyberspace". It is characterized by a network structure connected via internet. Employing the Social Movements Theory, this article seeks to explore and explain the role of the

rapid-expanding cyberspace in relation to public sphere formation, the evolution as well as the newness of social movements in Thailand, and its implications on the democratization. The study found that communication and the cyberspace have been actively used as the important resources in organizing social movements and political practices in Thailand. Internet, on the one hand, has revolutionized communication profoundly both in terms of its structure and equipment. It has fundamentally changed the organizational resources of political practices, on the other.

This new communication regime or the cyberspace has created a new communication structure called “quartet communication”. It is the simultaneous synergy between the decentralized broadcast structure of the alternative media which comprises satellite TV, community radio stations and local cable TV services, and the internet-based social networking structure, popularly known as the social media. Meantime, information processing within the social network under the cyberspace which reflects the virtual community also synergizes with traditional social networking of the rural communities that continues to rely on face-to-face communication in line with the physical communities. The simultaneous occurrences as well as interactions of these four components of quartet communication lead to intense social communication and political practices that eventually create the capability and also the possibility of political opportunities. Moreover, intensifying communication within the cyberspace has significantly contributed to the rise of social segmentation that eventually leads to political dichotomy resulting in a series of confrontations and rivalries between the opposing fractions using different shirt colors to symbolize their differences.

Finally, this study confirms that the political practices and democratization in Thailand is evidently different from what is happening in Europe, where the focus has been shifting from democratization and economic hardship to social tensions. The “newness” of the political movements in Thailand arises from the fusion between intense information processing via the new communication regime and the confronting social agenda. This synergy eventually evolves into the political practices focusing on democratization and economic plight.

บทนำ

การพัฒนาเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งในระดับอุปกรณ์และโครงข่ายได้ขยายตัวไปอย่างรวดเร็วและต่อเนื่อง จากการสำรวจของศูนย์สถิติอินเทอร์เน็ตโลก (Internet World Stats) พบว่ามีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตไปแล้ว ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ทั้งสิ้น ๓๒.๗ % ของประชากรโลก ซึ่งก็เป็นไปในลักษณะเดียวกันกับการสำรวจของบริษัทศูนย์วิจัยนวัตกรรมอินเทอร์เน็ตไทยจำกัด ที่รายงานไว้ว่า ประชาชนไทยมีผู้ใช้อินเทอร์เน็ตไปแล้ว ณ.ปี พ.ศ.๒๕๕๔ จำนวน ๒๕ ล้านคน ซึ่งคิดเป็น ๓๗ % ของจำนวนประชากร ยิ่งไปกว่านั้น ตัวเลขการใช้โทรศัพท์มือถือของไทย ณ วันที่ ๓๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๕๔ ก็มีการใช้งานมากถึง ๑๐๙ % ของประชากร (“สถิติผู้ใช้งานโทรศัพท์มือถือในประเทศไทย”. ๒๕ เมษายน พ.ศ.๒๕๕๕) การขยายตัวของเทคโนโลยีการสื่อสารดังกล่าว จึงส่งผลถึงบทบาทของโลกไซเบอร์ที่ขยายตัวตามไปทั้งโดยตรงและโดยอ้อม ไม่ว่าจะเป็นเว็บไซต์ บล็อก การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เพชบุ๊ค ทวิตเตอร์ การส่งข้อความสั้น และยูทูป ฯลฯ นอกจากนั้นแล้วยังส่งผลต่อเนื่องไปยังการทำงานของเคเบิลทีวีท้องถิ่น วิทยุชุมชน และทีวีดาวเทียม ซึ่งเป็นสื่อใหม่ที่มีบทบาทในต่างจังหวัดและชนบททั่วประเทศ ทั้งนี้ก็เพราะเป็นพื้นที่ที่มีสื่อเหล่านี้กระจายไปทั่ว โดยข้อมูลของการสำรวจในปี พ.ศ. ๒๕๕๔ พบว่า ทั่วประเทศมีวิทยุชุมชนประมาณ ๖,๐๐๐ สถานีและเคเบิลทีวีท้องถิ่น ๕๐๐ ศูนย์บริการ โดยที่แต่ละศูนย์จะมีสมาชิก ๕๐๐ - ๓๐ ,๐๐๐ ราย สำหรับทีวีดาวเทียม ก็พบว่า มีผู้ใช้บริการจากรับ

สัญญาณทั้งสิ้น ๑๒.๒ ล้านครัวเรือน มีขยายตัวจากปีก่อนหน้า (พ.ศ.๒๕๕๓) มากถึง ๖๐ % และคาดว่าในปี พ.ศ.๒๕๕๖ สื่อประเภทนี้จะมีมากถึง ๒๐.๖ ล้านครัวเรือน ในขณะที่โทรทัศน์ที่เป็นฟรีทีวีในปัจจุบันมีอยู่ประมาณ ๑๕ ล้านเครื่อง (พิรงรอง รามสูต วัฒนันนท์ . ๒๕๕๗ : ๓๘ ; สุวิชา เพียรราษฎร์ . ๒๕๕๑ : ๑๘๒ - ๑๙๒ ; อุไรวรรณ และ คณະ . ๒๕๕๑ : ๒-๑๓)

สื่อที่เกิดขึ้นใหม่ข้างต้นได้ถูกนำมาใช้เป็นเครื่องมือในการระดมกำลังมวลชนเพื่อปฏิบัติการทางการเมืองของทั้งคนเสื้อเหลือง และคนเสื้อแดง โดยกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตยหรือคนเสื้อเหลือง มีทีวีดาวเทียม (เอเอสทีวี) สถานีวิทยุชุมชนเจ้าฟ้า คลื่นยาสามัญประจำบ้าน (FM. 97.75 MHz) ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนคนรักประชาธิปไตย (FM.92.25 MHz) เว็บไซต์ [www. Fm9225.com](http://www.Fm9225.com) และ www.manageronline.co.th รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ในเครือผู้จัดการเป็นเครื่องมือ พร้อมทั้งมีการจัดกิจกรรมนอกสถานที่ผ่านสื่อ โดยรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจร และรายการยามเฝ้าแผ่นดินภาคพิเศษ ในพื้นที่กรุงเทพฯและต่างจังหวัด รวมทั้งมีการเชื่อมโยงเครือข่ายการถ่ายทอดภาพและเสียงของกิจกรรมไปยังต่างจังหวัด ในขณะที่แนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติหรือคนเสื้อแดง มีทีวีดาวเทียม (เอเซียอัปเดต) วิทยุชุมชนคนแท็กซี (FM:92.75 MHz) วิทยุชุมชนคนรักอุดร (FM.97.5 MHz) วิทยุชุมชนคนรักเชียงใหม่ ๕๑ (FM.92.5 MHz) เว็บไซต์ www.cm51tv.com รวมทั้งสื่อสิ่งพิมพ์ เช่น วอยซ์ออฟทักซิณ ฯลฯ เป็นเครื่องมือ พร้อมกับจัด

กิจกรรมความจริงวันนี้สัญจร ทั้งในกรุงเทพและต่างจังหวัด พร้อมกับโยนเครือข่ายการถ่ายทอดภาพและเสียงไปยังพื้นที่ต่างจังหวัดในลักษณะเดียวกัน

นอกจากสื่อชนิดต่างๆที่กล่าวถึงข้างต้นแล้ว ในช่วงที่มีการชุมนุมทางการเมืองของคนเสื้อแดงในระหว่างเดือนมีนาคม - พฤษภาคม พ.ศ. ๒๕๕๓ ซึ่งได้เรียกร้องให้รัฐบาลอภิสิทธิ์ เวชชาชีวะยุบสภาเพื่อจัดการเลือกตั้งใหม่ ก็ได้มีปรากฏการณ์ที่เกิดการรวมตัวของเยาวชนในเมืองที่ใช้เฟซบุ๊ก (Facebook) เป็นช่องทางในการสื่อสาร โดยได้ประกาศจัดตั้งกลุ่มม็อบคนไทยเกิน ๑ ล้านต่อต้านการยุบสภา ซึ่งได้รับความสนใจจากผู้ใช้เฟซบุ๊กเป็นจำนวนมาก จนนำไปสู่การรวมตัวเข้ากับกลุ่มการเคลื่อนไหวทางการเมืองอื่นๆ เป็นกลุ่มประชาชนเพื่อพิทักษ์ชาติ ศาสน์ กษัตริย์ หรือที่เรียกกันโดยทั่วไปว่าคนเสื้อหลากสี ซึ่งเป็นกลุ่มที่วิพากษ์คนเสื้อแดงเช่นเดียวกับคนเสื้อเหลือง โดยที่ในขณะนั้น มีข้อมูลระบุว่า คนไทยมีโทรศัพท์มือถืออยู่ประมาณ ๔๐ ล้านเครื่อง มีการใช้อินเทอร์เน็ตผ่านโทรศัพท์มือถือ ๑๒ ล้านเครื่อง และมีผู้ใช้งานเฟซบุ๊ก ๓.๑ ล้านคน โดยส่วนใหญ่อายุประมาณ ๑๘ ปี นอกจากนั้น คนไทยยังเป็นผู้ใช้บล็อกหรือเว็บบล็อกเป็นลำดับที่ ๒๕ ของโลก (Carthew . 2010 : 25)

บทบาทของสื่อใหม่ๆกับปฏิบัติการทางการเมืองจนนำไปสู่การเปลี่ยนแปลงทางการเมืองนี้ เคยเกิดขึ้นมาก่อนแล้วเป็นระยะๆ เช่น การสื่อสารโดยเทปคาสเส็ตของอียาตอลเลาะห์ โคไมนี (Ayatollah Khomeini) ในการปฏิวัติอิหร่านในปี ค.ศ.๑๙๗๙ และการเผยแพร่

บทความเรื่องความมั่งคั่งของซูฮาร์โต ของ จอร์จ อดิตจอนโดร (George Aditjondro) ซึ่งเป็นนักวิชาการชาวอินโดนีเซียที่ลี้ภัยไปสอนหนังสืออยู่ในออสเตรเลียในขณะนั้น อันเป็นการสื่อสารข้ามเขตแดนของรัฐและกฎหมายห้ามต่างๆ โดยความสามารถของเครือข่ายอินเทอร์เน็ต (Lim . 2005 : 118)

บทบาทของการสื่อสารกับทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่

ความสำคัญของการสื่อสารที่มีต่อการนำไปใช้เพื่อการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม หรือปฏิบัติการทางการเมืองนั้น มีนักวิชาการด้านสังคมศาสตร์ได้กล่าวถึงความเกี่ยวข้องในเรื่องดังกล่าวโดยลำดับ เช่น ฮาเบอร์มาส (Habermas.1974 : 52) ได้อธิบายถึงบทบาทของหนังสือพิมพ์ในพื้นที่สาธารณะในสังคมยุโรปในยุคกลางว่า หนังสือพิมพ์ได้เปลี่ยนบทบาทจากการเป็นเอกสารรายงานข่าวไปเป็นผู้นำความคิดสาธารณะ ที่สร้างความคิด และความเข้มแข็งให้กับฝ่ายผู้รับสาร จนเป็นอาวุธสำคัญของพรรคการเมือง คาสเทลล์ (Castells. 2001 : 139) ชี้ว่า นักกิจกรรมทางการเมืองจะใช้บริการอินเทอร์เน็ตตามยุคข้อมูลข่าวสาร และอินเทอร์เน็ตจะมีบทบาทสำคัญที่นำไปสู่สร้างความสำเร็จให้กับการเคลื่อนไหว ที่ได้จากการเกี่ยวโยงเข้ากับเครือข่ายข้อมูลข่าวสารระดับโลก รวมทั้งการเชื่อมโยงเข้ากับเครือข่ายอื่นๆ ของสังคม จอร์แดน (Jordan. 2002 ; cited by Lim. 2005 : 92) เชื่อว่าการต่อสู้ในทางการเมืองตามประเพณีแบบเก่าจะถูกแทนที่ด้วยการปฏิบัติการรวมกลุ่มนักกิจกรรมใหม่ๆ ที่มีความ

เกี่ยวข้องกับเทคโนโลยีข้อมูลข่าวสารขั้นสูง นอกจากนั้น รฮิงโกลด์ (Rheingold. 2002; cited by Lim. 2005 : 92) ก็ทำนายว่าการปฏิวัติสังคมในอนาคตจะเกิดขึ้นโดยมีความเกี่ยวข้องกับเครือข่าย (อินเทอร์เน็ต)แบบเคลื่อนที่ ที่เชื่อมโยงกับผู้คน และเชื่อมโยงกับวิถีหรือรูปแบบของขบวนการเคลื่อนไหวทางการเมือง ไม่ว่าจะเป็นในเชิงชาติใดก็ตาม

มาคิโน และ ชิเกโตมิ (Makino and Shigetomi. 2009 : 228 - 231) ชี้ว่าคำว่าทรัพยากรของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมในประเทศกำลังพัฒนานั้น นอกจากจะหมายถึงการสนับสนุนทางการเงินแล้ว ยังหมายถึงความถึงข้อมูลข่าวสารและการสนับสนุนทางเทคโนโลยียิ่งไปกว่านั้น การจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคมหรือการปฏิบัติการทางการเมือง จะไม่จำกัดเฉพาะความเกี่ยวข้องกับการเมืองและการบริหารเท่านั้น แต่จะยังขึ้นอยู่กับลักษณะของความเป็นเครือข่ายของชุมชนท้องถิ่น การกำหนดคุณค่า การยอมรับ และแบบแผนพฤติกรรมทางสังคมอีกด้วย

จากข้อเสนอทางวิชาการข้างต้น จะเห็นได้ว่าการทำหน้าที่ในพื้นที่สาธารณะของหนังสือพิมพ์ (สื่อ) ตามข้อเสนอของฮาเบอร์มามีสองสถานะ คือ หนึ่ง เป็นผู้นำพาข้อมูลข่าวสารจากแหล่งของผู้ผลิตไปยังแหล่งของผู้รับสาร ซึ่งเป็นการกระจายข้อมูลข่าวสารออกไปตามวิถีโครงสร้างการกระจายออกจากศูนย์กลาง และเป็นการทำหน้าที่ตามบทบาทของตัวกลางทางสังคม (Social agent) สอง เป็นตัวแทนของการสร้างความคิดสาธารณะ ซึ่งมีบทบาทต่อการเปลี่ยนแปลงทางสังคมและการเมือง รวมทั้งการ

เปลี่ยนประเด็นทางสังคมให้เป็นการเมือง ในขณะเดียวกัน ทั้งคาสเทลส์ จอร์แดน รฮิงโกลด์ พร้อมด้วย มาคิโนและชิเกโตมิ ต่างมีความคิดเห็นสอดคล้องกันว่า เทคโนโลยีการสื่อสารและอินเทอร์เน็ต เครือข่ายของการสื่อสารและเครือข่ายทางสังคม มีความเกี่ยวข้องกับขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมและปฏิบัติการทางการเมืองอย่างแนบแน่น โดยเฉพาะอย่างยิ่ง ในประเทศกำลังพัฒนาที่มีความเกี่ยวข้องกับการเป็นทรัพยากรสำคัญต่อการเคลื่อนไหวหรือการสร้างปฏิบัติการทางการเมือง ซึ่งเท่ากับว่าวิถีหรือโครงสร้างการสื่อสารที่แตกต่างไปจากเดิมได้เป็นทรัพยากรใหม่ในทางการเมืองที่สำคัญตามไปด้วย

บทบาทของการสื่อสาร ทั้งที่เป็นเครื่องมือ วิธีและโครงสร้างที่มีการเปลี่ยนแปลงไปนี้ คือ ปฏิบัติการของโลกไซเบอร์ที่เข้ามาเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการทางการเมือง ที่มีผลต่อการเปลี่ยนแปลงโครงสร้างของโอกาสทางการเมือง (Political opportunity structure) ตามการอธิบายทางทฤษฎีของ ทาโร (Tarrow. 1994 : 68) ที่ว่าโครงสร้างของโอกาสทางการเมืองนั้น ไม่เพียงแต่จะเป็นตัวกำหนดรูปแบบการเคลื่อนไหวทางสังคม หรือปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม แต่การเคลื่อนไหวหรือการปฏิบัติการก็มีส่วนสร้างเงื่อนไขสำหรับโอกาสทางการเมืองพร้อมกันไปด้วย อย่างไรก็ตาม การพิจารณาถึงความเกี่ยวข้องของโลกไซเบอร์ที่มีต่อการปฏิบัติการทางการเมืองนี้ จำเป็นจะต้องพิจารณาทางทฤษฎีทั้งตามกรอบวิเคราะห์ของสำนักการระดมทรัพยากร (Resource Mobilization

Theory) และทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ไปพร้อมกัน โดยกรอบแรก จะอธิบายถึงความเกี่ยวข้องกับความสัมพันธ์กับการจัดการทรัพยากร พลวัตของการจัดระเบียบองค์กร กระบวนการทางการเมือง ยุทธศาสตร์ รวมทั้งเครือข่ายทางสังคม โดยเน้นการพิจารณาถึงการเป็นเครื่องมือที่จะต่อรองกับรัฐ อันเป็นการจัดระเบียบทางการเมืองในระดับที่เป็นระดับเครื่องมือทางสังคมและการบูรณาการของกลยุทธ์ แต่กรอบที่สองจะเป็นการพิจารณาถึงศักยภาพในระดับโครงสร้างของการปฏิบัติการรวมกลุ่ม โดยเน้นการวิเคราะห์โครงสร้างระดับมหภาค ที่ก่อให้เกิดการยกระดับความสามารถในการสร้างความเป็นตัวตน (Self-production) และสร้างความเป็นอัตลักษณ์ขึ้นโดยเปรียบเทียบเรื่องของตนกับด้านตรงกันข้าม (Antagonism) เพื่อชี้ให้เห็นถึงวิกฤติความชอบธรรม และเห็นว่าเป็นเรื่องที่เกิดขึ้นในระดับการบูรณาการทางสังคม (Canel. 1997 : 216 - 217)

บทความนี้จะนำเอากรอบวิเคราะห์ของทฤษฎีกระบวนการสร้างกรอบ (Framing Theory) ซึ่งเป็นพัฒนาการร่วมกันของทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมทั้งสองกรอบข้างต้น โดยเฉพาะการเจาะจงค้นคว้าถึงการทำงานในระดับจุลภาคของการเคลื่อนไหวแบบมวลชน (Micromobilization tasks) ที่มีอยู่ ๔ กรอบ คือ (๑) กรอบของการเชื่อมโยง (Frame bridging) (๒) กรอบของการขยายความ (Frame amplification) (๓) กรอบของการขยายตัว (Frame extension) และ (๔) กรอบของตัวเปลี่ยนผ่าน (Frame transformation) ในเรื่องการเชื่อมโยงจะพิจารณาเชื่อมอุดมการณ์

มากกว่าสองอุดมการณ์ที่สอดคล้องกันแต่ไม่สามารถจะรวมกันโยงเข้าด้วยกัน การโยงระหว่างองค์กรกับความรู้สึกของผู้คนที่ไม่เคยมีความคิดที่จะเคลื่อนไหวแบบมวลชน หรือการสร้างกลุ่มความคิดสาธารณะ การขยายความจะเกี่ยวข้องกับความชัดเจนและการสร้างสีสันว่าเรื่องที่เกิดขึ้นนั้นอยู่ในส่วนใดของกรณี (Issue) เป็นส่วนใดของปัญหา (Problem) หรือเหตุการณ์โดยรวม (Set of events) ซึ่งเป็นการสร้างความกระแงให้มากขึ้น โดยจะแบ่งเป็นสองกรณี คือ การขยายความด้านคุณค่า (Value amplification) และการขยายความด้านความเชื่อ (Belief amplification) สำหรับเรื่องการขยายตัว จะเป็นเรื่องเกี่ยวกับองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม (SMOs) ที่จะดำเนินการตามกิจกรรมการสนับสนุน รวมทั้งขยายการเชื่อมโยงระหว่างบุคคลหรือกลุ่มผลประโยชน์กับการสนับสนุน SMOs สุดท้าย กรอบของตัวเปลี่ยนผ่าน จะเป็นการดำเนินการที่ต่อเนื่องมาจาก ๓ กระบวนการข้างต้น ทั้งในระดับบุคคลและ SMOs ซึ่งเป็นการทำหน้าที่ของเครื่องมือสำหรับการอธิบายตามกรอบที่มีอยู่พร้อมทั้งกำหนดคุณค่า (Snow et al. 1986 : 467-470)

โลกไซเบอร์กับความใหม่ของขบวนการทางการเมืองของไทย

(๑) พื้นที่สาธารณะ ความเป็นปัจเจก/อิสระ และการเติบโตของภาคนอกรัฐ

การขยายตัวของเทคโนโลยีการสื่อสารของไทย ทั้งโทรศัพท์มือถือและอินเทอร์เน็ต ได้ขยายตัวไปตามการกระจายอำนาจการบริหารของรัฐไปสู่ภาคเอกชน หรือที่

เรียกกันว่าความร่วมมือระหว่างภาครัฐกับเอกชน (Public-private partnership) ไม่ว่าจะเป็นการเปิดให้เอกชนเข้าร่วมบริการโทรศัพท์มือถือระหว่างองค์กรโทรศัพท์แห่งประเทศไทยกับเอไอเอส และการสื่อสารแห่งประเทศไทยกับดีแทค ในขณะที่การพัฒนาการใช้งานอินเทอร์เน็ตก็เริ่มต้นจากการสร้างเครือข่ายความร่วมมือระหว่างสถาบันการศึกษาของไทยกับมหาวิทยาลัยเมลเบิร์น ประเทศออสเตรเลีย ในปี พ.ศ.๒๕๓๐ ไปสู่การเปิดให้เอกชนร่วมเป็นผู้ให้บริการ (Internet service provider) ในปี พ.ศ.๒๕๓๗ ซึ่งล้วนแต่เป็นกิจการที่ไม่ใช่เป็นบริการของรัฐโดยตรง โดยที่การพัฒนาของเทคโนโลยีการสื่อสารทั้งสองแขนงนี้ ยังไม่หยุดอยู่เฉพาะเครื่องมือและอุปกรณ์เท่านั้น ยังมีการสร้างสรรค์บริการขึ้นใหม่ ไม่ว่าจะเป็นเว็บไซต์ เว็บบล็อก เว็บบอร์ด การส่งจดหมายอิเล็กทรอนิกส์ เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ การส่งข้อความสั้น ยูทูบ ฯลฯ รวมทั้งการสร้างบริการที่จะใช้งานร่วมกันโดยการบริการของอินเทอร์เน็ตที่บริการผ่านเครื่องโทรศัพท์มือถือที่เรียกกันว่าโทรศัพท์อัจฉริยะ ที่ใช้งานกันเป็นที่แพร่หลายมากขึ้นเป็นลำดับ โดยในต้นปี พ.ศ. ๒๕๕๕ คนไทยใช้บริการของโทรศัพท์อัจฉริยะนี้ไปแล้ว ๑๘% ของผู้ใช้โทรศัพท์มือถือ ในขณะที่ทั่วโลกมีการใช้บริการนี้แล้ว ๓๐% การเติบโตของการสื่อสารที่เกิดขึ้นโดยการพัฒนาของภาคเอกชนและการพัฒนาของการตลาด ล้วนแต่เป็นการตอกย้ำถึงการขยายตัวของพื้นที่สาธารณะและส่วนที่ไม่ใช่รัฐ

ลักษณะการสื่อสารแบบใหม่ที่เกิดขึ้นจะมีทั้งการสื่อสารแบบเดิม เช่น โทรทัศน์

วิทยุและหนังสือพิมพ์ ซึ่งมีวิถีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง ในขณะที่สื่อที่เกิดขึ้นใหม่จะมีวิถีโครงสร้างแบบเครือข่าย ซึ่งเป็นไปตามทฤษฎีที่เกิดขึ้นใหม่ที่เรียกว่าทฤษฎีการสื่อสารที่มีคอมพิวเตอร์เป็นสื่อกลาง (Computer-Mediated Communication Theory) โดยมีคุณลักษณะเบื้องต้น ๓ ประการ คือ (๑) เป็นการสื่อสารระหว่างบุคคล (Interpersonal communication) ที่เชื่อมการพบปะและพัฒนาความสัมพันธ์ระหว่างกันและกัน โดยมีกลไกของความรวดเร็วเป็นองค์ประกอบสำคัญ ในขณะเดียวกันก็จะรวมการสื่อสารตามเครือข่าย และการสื่อสารที่ไม่อยู่ในเครือข่ายมาผนวกรวมกันด้วย (Walther , 2007) (๒) เป็นการนำเสนอประเด็นของตนเองต่อสาธารณะโดยมีหลักการกำกับสองชุด ชุดที่หนึ่งคือ ทักษะของตนเอง และชุดที่สองเป็นการคำนึงถึงฝ่ายผู้รับควบคุมไปด้วย (Goffmann. 1956 : 107) และ (๓) การสื่อสารแบบเครือข่ายนี้สามารถสื่อสารทั้งแบบที่ใช้เวลาพร้อมกัน (Synchronous) กับการสื่อสารแบบใช้เวลาไม่พร้อมกัน (Asynchronous) และการสื่อสารทั้งภาษาพูด และตัวอักษร มีความสามารถมากกว่าการสื่อสารแบบเผชิญหน้า ที่เป็นเพียงการสื่อสารแบบใช้เวลาพร้อมกันและการสื่อสารด้วยภาษาพูด

การสื่อสารเครือข่ายนี้เป็นการสื่อสารที่เกิดขึ้นระหว่างบุคคล เกิดขึ้นในพื้นที่ของความเป็นส่วนตัว (Private individuals) ที่มีการติดต่อสื่อสารกันอย่างเข้มข้น และสามารถกระจายออกไปในวงกว้างโดยมีต้นทุนที่ต่ำมาก โดยเฉพาะอย่างยิ่ง สื่อที่มีลักษณะเป็นเครือข่ายสื่อเชิงสังคม (Social media networks) เช่น

เว็บบล็อก เฟซบุ๊ก การส่งข้อความและทวีตเตอร์ ซึ่งเป็นเครื่องมือที่มีความสามารถสูงในการรวบรวมและลำเลียงข้อมูลข่าวสาร และมีความเป็นอิสระ จะสร้างความสามารถในการสนับสนุนต่อการระดมกำลังมวลชนและการจัดระเบียบการปฏิบัติการทางการเมืองได้โดยที่รัฐไม่สามารถจะกำกับควบคุมได้ (Faris. 2010 : 22)

นอกจากนั้น การสื่อสารแบบใหม่ที่เกิดขึ้นในไทย ยังมีทีวีดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่นและวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นผลต่อเนื่องมาจากการเปลี่ยนแปลงเทคโนโลยีการสื่อสาร ซึ่งสามารถเชื่อมโยงข้อมูลการสื่อสารในสื่อประเภทต่างๆ ที่อยู่ในเมืองไปเผยแพร่ต่อในพื้นที่ชนบท โดยที่รัฐไม่สามารถจะกำกับควบคุมได้อย่างเต็มที่เหมือนกับสื่อโทรทัศน์และวิทยุ ในขณะเดียวกันก็สามารถสนับสนุนการจัดระเบียบการปฏิบัติการทางการเมืองได้เช่นเดียวกับเครือข่ายสื่อเชิงสังคมข้างต้น ยิ่งไปกว่านั้น สื่อเหล่านี้ยังทำหน้าที่ลำเลียงข้อมูลจากพื้นที่เครือข่ายสื่อเชิงสังคมไปเป็นประเด็นของการสนทนาในชีวิตประจำวันตามลักษณะของการพบปะกันตามวิถีของชนบทอีกบทบาทหนึ่งด้วย

(๒) ปรากฏการณ์สนธิ ลิ้มทองกุลกับความจริงสัญจรวันนี้

โลกโซเชียลที่มีบทบาทเกี่ยวข้องกับการจัดระเบียบการปฏิบัติการทางการเมืองของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่มีการรวมความสามารถในการบริการของทีวีดาวเทียม (เอเอสทีวี) หนังสือ นิตยสาร หนังสือพิมพ์ผู้จัดการ สถานีวิทยุชุมชนเจ้าฟ้าคลื่นยาสามัญประจำบ้าน (FM. 97.75 MHz)

และ www.manageronline.co.th ที่มีการเปิดพื้นที่สำหรับการแสดงความคิดเห็นท้าทายให้มีการโต้ตอบแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกันระหว่างผู้อ่านด้วยกัน ซึ่งเป็นการสื่อสารในลักษณะเดียวกันกับการสนทนาในเว็บบอร์ดพันทิพย์ดอตคอม การจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรทั้งในพื้นที่กรุงเทพฯ และต่างจังหวัด รวมทั้งการเชื่อมโยงเครือข่ายการถ่ายทอดภาพและเสียงของกิจกรรมไปยังต่างจังหวัด ซึ่งเป็นสื่อในเครือของผู้จัดการ รวมกับเครือข่ายสื่อผู้สนับสนุนคนอื่นๆ เช่น ทีวีดาวเทียม เอเอสทีวี ๕ ศูนย์ปฏิบัติการเรียนรู้วิทยุชุมชนคนรักประชาธิปไตย (FM.92.25 MHz) www.Fm9225.com และ www.thaksingetout.org นั้น ไม่ได้เป็นการรวมระหว่างสื่อในเครือของผู้จัดการที่เคลื่อนไหวทางการเมืองอยู่ก่อนแล้วตั้งแต่เดือนกันยายน พ.ศ. ๒๕๔๘ กับสื่ออื่นๆ ของเครือข่ายต่างๆ ที่มารวมตัวกันเป็นพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย หรือไม่ได้เป็นการรวมกันของปรากฏการณ์สนธิ ลิ้มทองกุลกับเครือข่ายของนักพัฒนาองค์กรเอกชน นักวิชาการ ปัญญาชน และตัวแทนคนชั้นกลางคนชั้นสูงในเมืองเท่านั้น แต่เป็นการรวมกันของมิติที่สำคัญของโครงสร้างการสื่อสารในหลายมิติด้วยกันคือ (๑) เป็นการรวมโครงสร้างการสื่อสาร ๒ รูปแบบ คือ โครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง กับโครงสร้างแบบเครือข่าย (๒) เป็นการรวมการสื่อสารระหว่างบุคคลในรูปแบบของการไม่เผชิญหน้ากับการเข้าร่วมกิจกรรมของเวทีสัญจร หรือการประชุมทางการเมืองที่มีการจัดขึ้นเป็นระยะๆ ซึ่งเป็นการสื่อสารระหว่างบุคคลแบบเผชิญหน้า (๓) เป็นการเชื่อมโยง

ข้อมูลข่าวสารที่เป็นเหตุการณ์ที่เกิดขึ้นใน กรุงเทพฯ ไปยังหัวเมืองในต่างจังหวัด และ (๔) กรณีของการจัดรายการเมืองไทยรายสัปดาห์ สัญจร ซึ่งเป็นกรณีการจัดรายการโทรทัศน์ในห้องบันทึกภาพและเสียง เหมือนรายการโทรทัศน์ที่มีการจัดหัวข้อการสนทนาที่เป็นเรื่องทางการเมืองที่วิพากษ์การบริหารงานของรัฐบาลทักษิณกับพวก พร้อมทั้งเปิดให้ประชาชนโดยทั่วไปเข้าร่วมชมรายการดังกล่าว

ดังนั้นจึงเท่ากับเป็นการรวมเวทีการสนทนาของรายการโทรทัศน์เข้ากับการชุมนุมทางการเมืองจนทำให้กิจกรรมทางการเมืองกลายเป็นรายการถ่ายทอดสดไปตามเครือข่ายเหล่านั้นไปด้วย และ (จ) เป็นการใช้เทคโนโลยีการสื่อสารที่มีประสิทธิภาพสูงและมีต้นทุนต่ำเข้ามาใช้งานในการสื่อสาร เช่น การบันทึกภาพการติดต่อโดยระบบดิจิทัล การเชื่อมโยงสัญญาณอินเทอร์เน็ตความเร็วสูงกับโครงข่ายของดาวเทียมในการกระจายภาครับส่งของทีวีดาวเทียม ได้ทำให้บทบาทของการสื่อสารกระแสรองมีความสามารถที่จะผลิต กระจาย ภาพและเสียงได้เท่ากับระบบฟรีทีวีของการสื่อสารกระแสหลัก

การเปลี่ยนโครงสร้างการผลิต การส่งและการรับข้อมูลข่าวสารไปจากโครงสร้างเดิมของไทยข้างต้น ได้ทำให้การร่วมชมรายการเมืองไทยรายสัปดาห์สัญจรของประชาชนเปลี่ยนไปจากเดิมที่เป็นเพียงผู้รับข้อมูลข่าวสารแต่เพียงฝ่ายเดียว ไปเป็นผู้ร่วมผลิตข้อมูลข่าวสารและจะทำหน้าที่ส่งข้อมูลข่าวสารของตนเองไปยังคนอื่น ทั้งในระหว่างการชมรายการหรือการชุมนุมและไปยังผู้ที่ไม่ได้มาร่วมชุมนุม

ด้วย การสนทนาโต้ตอบในเว็บบอร์ดของผู้จัดการหรือพันธมิตรต่อทศคอมก็มีลักษณะเดียวกัน คือ ประชาชนมีสถานะเป็นผู้ร่วมผลิตและส่งข้อมูลข่าวสารออกไปยังผู้ร่วมสนทนา ยิ่งไปกว่านั้น การเผยแพร่ข้อมูลข่าวสารของทีวีดาวเทียมและวิทยุชุมชนที่รายงานเหตุการณ์ชุมนุมทางการเมืองจากในเมืองไปยังภาคชนบท การรายงานข่าวเหล่านั้นได้สร้างบทสนทนาให้กับผู้รับข้อมูลข่าวสารที่จะนำไปบอกเล่าต่อให้กับผู้สนใจโดยทั่วไปตามแบบแผนของวิถีสังคมแบบชุมชน การเปลี่ยนวิถีและโครงสร้างของการสื่อสารในลักษณะนี้ สอดคล้องกับทัศนะของ บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา ที่อธิบายปรากฏการณ์สนธิ ลิ้มทองกุล ว่า เป็นการจัดทำวารสารของพลเมือง (Civic journalism) หรือวารสารศาสตร์เพื่อสาธารณะ (Public journalism) (บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา, ๒๕๕๔) ยิ่งไปกว่านั้น โครงสร้างใหม่ของการสื่อสารข้างต้นยังเชื่อมโยงพื้นที่ของสื่อเชิงสังคม กับการร่วมปฏิบัติการแบบรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นปฏิบัติการทางการเมืองทั้งในพื้นที่กรุงเทพ ฯ และหัวเมืองต่างจังหวัด

อย่างไรก็ตาม จากการศึกษาพบว่าการทำงานร่วมกันของโครงสร้างการสื่อสารแบบเดิมที่มีวิถีแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง กับการสื่อสารแบบใหม่ที่มีวิถีแบบเครือข่ายในการสื่อสารทางการเมืองของไทยตามที่ได้อธิบายข้างต้น ต่างไปจากการศึกษาของมาร์ก เซ็ธบอนเช็ค (Mark Seth Bonchack) ที่ศึกษาการเปลี่ยนแปลงการสื่อสารทางการเมืองในสหรัฐอเมริกา ซึ่งมีการรวมการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลางกับโครงสร้างแบบเครือข่าย เป็นการสื่อสารที่มี

โครงสร้างแบบตาข่าย (Nestcast structure) โดยโครงสร้างการสื่อสารทั้งสองวิธีนี้ต่างสนับสนุนซึ่งกันและกันอย่างแนบแน่น (Bon-check. 1997 : 33 - 40) แต่กรณีของไทยนั้น การสื่อสารทางการเมืองของภาครัฐยังเป็นการสื่อสารแบบเดิมที่สื่อสารตามวิถีของการกระจายออกจากศูนย์กลาง และยังคงให้ความสำคัญกับโทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์ซึ่งเป็นสื่อกระแสหลัก ในขณะที่การปฏิบัติการทางการเมืองของภาคประชาชน ไม่ว่าจะเป็นคนเสื้อเหลืองหรือคนเสื้อแดง ต่างรวมการสื่อสารทั้งสองวิธีเข้าด้วยกันหรือต่างร่วมสร้างการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบตาข่ายขึ้น เพียงแต่เป็นการรวมของการสื่อสารแบบเครือข่ายของโลกไซเบอร์เข้ากับทีวีดาวเทียมและวิทยุชุมชน ซึ่งเป็นสื่อมวลชนกระแสรอง (Alternative media) ไม่ใช่สื่อมวลชนในกระแสหลักเช่นที่เกิดขึ้นเป็นโครงสร้างของการสื่อสารแบบตาข่ายในสหรัฐอเมริกา

ดังนั้น จึงเท่ากับว่าการสื่อสารทางการเมืองของไทยมีลักษณะของการปะทะกันสองส่วน โดยส่วนแรกเป็นการปะทะกันระหว่างวิธีหรือโครงสร้างการสื่อสารสองแบบ ระหว่างการสื่อสารของภาครัฐที่ยังเป็นการสื่อสารตามโครงสร้างแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง (อิงกับโทรทัศน์ วิทยุ หนังสือพิมพ์ และยังไม่รวมการสื่อสารเข้ากับโลกไซเบอร์) กับการสื่อสารของขบวนการทางการเมืองที่มีการสื่อสารตามโครงสร้างแบบตาข่าย (แต่เป็นตาข่ายที่รวมโลกไซเบอร์เข้ากับทีวีดาวเทียมและวิทยุชุมชน) และส่วนที่สอง เป็นการปะทะกันของขบวนการทางการเมืองของคนเสื้อเหลือง

กับคนเสื้อแดง ที่ต่างก็รวมการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบตาข่ายเข้ากับการปฏิบัติการทางการเมือง

(๓) การทำงานที่เข้มข้นของจตุรวิธีการสื่อสาร

การปฏิบัติการของโลกไซเบอร์ในขบวนการทางการเมืองของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง จากการศึกษาพบว่า มีการทำงานที่ประกอบกันเป็นพลังของการสื่อสารจาก ๔ ส่วนด้วยกัน ที่เรียกว่า จตุรวิธีการสื่อสาร (Quartet of communication) คือ หนึ่ง โครงสร้างการสื่อสารแบบกระจายออกจากศูนย์กลาง สอง โครงสร้างการสื่อสารแบบเครือข่าย (ซึ่งมีทั้งการรวมเครือข่ายของสื่อเชิงสังคมและเครือข่ายของสังคมแบบชุมชน) สาม การสื่อสารของโลกข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็นชุมชนของโลกเสมือนจริง กับ สี่ วิธีของสังคมแบบชุมชน ซึ่งเป็นชุมชนจริงทางกายภาพ โดยที่การรวมเข้าด้วยกันขององค์ประกอบทั้ง ๔ ส่วนข้างต้น อย่างน้อยที่สุดก็เป็นการสื่อสารที่มีองค์ประกอบที่มากไปกว่าลักษณะของการสื่อสารของภาครัฐที่มักจะสื่อสารโดยทีวี วิทยุและหนังสือพิมพ์ ซึ่งเป็นการสื่อสารที่กระจายออกจากศูนย์กลางเพียงประการเดียว อีกประการหนึ่งก็จะเห็นว่าการสื่อสารแบบจตุรวิธีการสื่อสาร มีองค์ประกอบโดยพื้นฐานของการสื่อสารด้วยการกระทำ (Communicative action) ตามการอธิบายของฮาเบอร์มาสบวกรวมไว้ด้วย โดยเฉพาะอย่างยิ่งการสร้างปฏิบัติการแบบรวมกลุ่ม ซึ่งเป็นองค์ประกอบสำคัญของการปฏิบัติการของขบวนการทางการเมือง (หรือขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคม) การสื่อสารที่มีองค์

ประกอบในระดับโครงสร้างที่มากกว่าเดิมน้อย
จะส่งผลต่อความเข้มข้นของการสื่อสารมากกว่า
เดิมตามไปด้วย

ยิ่งไปกว่านั้น การทำงานของจตุรวิ
การสื่อสารนี้ ยังมีความเกี่ยวข้องกับการสร้าง
อาณาบริเวณทางการเมืองของขบวนการ
ทางการเมือง ๒ ขบวนการที่มีอุดมการณ์ตรงกัน
ข้ามกัน จึงยิ่งทวีความเข้มข้นของการสื่อสารมาก
ขึ้นไปอีกตามการทับซ้อนของพื้นที่ทางสังคม
ภาคเมืองกับชนบท ตามบริบทของสองนครา
ประชาธิปไตย ตามอุดมการณ์ที่แตกต่างระหว่าง
คนเสื้อเหลืองที่มีอุดมการณ์ทางการเมืองแบบ
ราชาชาตินิยม-อนุรักษนิยม-ชุมชนนิยม และ
สนับสนุนการดำเนินงานทางการเมืองแบบใส
สะอาด สนับสนุนการปฏิรูปทางการเมืองเพื่อ
ความยั่งยืนในการพัฒนาประชาธิปไตยแบบเน้น
การมีส่วนร่วม และสนับสนุนการพัฒนา
เศรษฐกิจตามแนวปรัชญาเศรษฐกิจแบบพอ
เพียง กับคนเสื้อแดงที่มีอุดมการณ์ทางการเมือง
แบบเสรีนิยมใหม่-ประชานิยม ไม่ขัดขวางการ
ดำเนินงานทางการเมืองโดยใช้เงินเป็นใหญ่
สนับสนุนการสร้างโอกาสใหม่ๆ ของการพัฒนา
เศรษฐกิจ และต้องการสร้างเสถียรภาพทาง
การเมืองโดยการยึดโยงฐานอำนาจของการมีส่วน
ร่วมให้สัมพันธ์กับระบบเลือกตั้ง

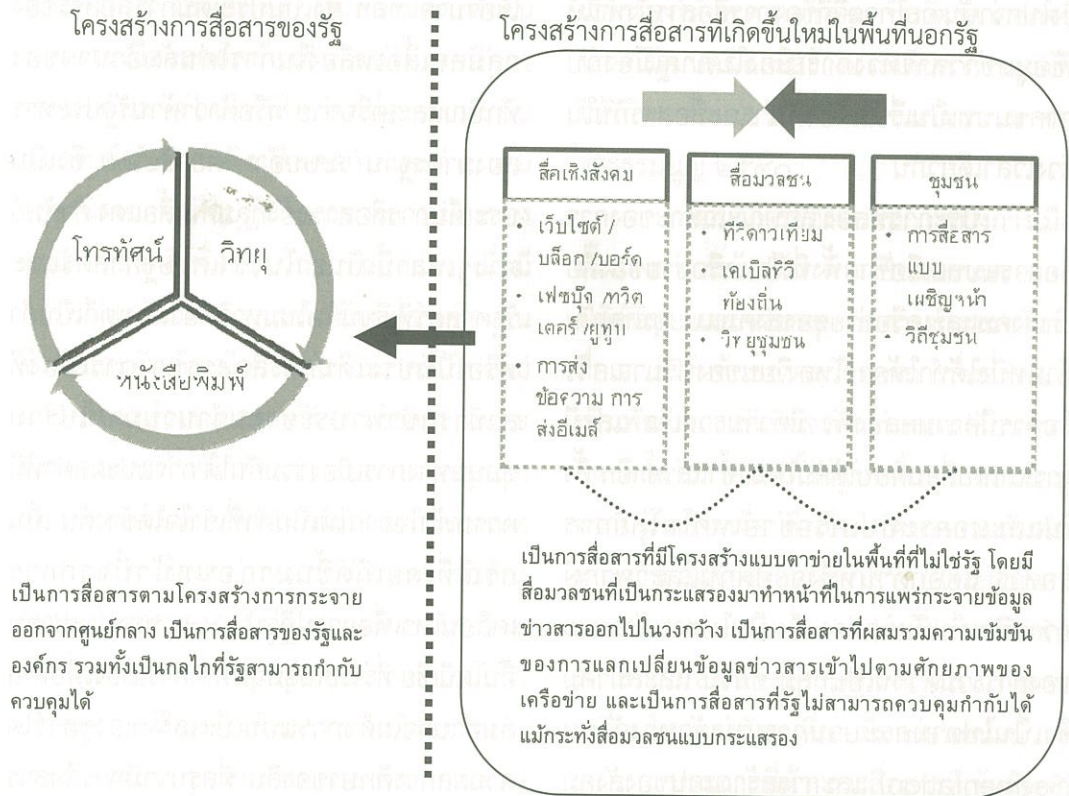
การสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบ
ตาข่ายของไทยข้างต้นนั้น เกิดขึ้นในพื้นที่นอก
รัฐ และเกิดขึ้นจากการรวมวิถีการสื่อสารของทีวี
ดาวเทียม เคเบิลทีวีท้องถิ่นและวิทยุชุมชน กับ
เครือข่ายของสื่อเชิงสังคม (เว็บไซต์ บล็อก/บอร์ด
เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ ยูทูบ การส่งข้อความจดหมาย
อิเล็กทรอนิกส์และการส่งข้อความสั้น) พร้อมกัน

นั่นก็นำเอาเครือข่ายของวิถีสังคมแบบชุมชน
ซึ่งมีมิติของการสื่อสารแบบเผชิญหน้าเป็น
องค์ประกอบสำคัญมารวมเข้าด้วยกัน ดังนั้น
การสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบตาข่ายของ
ขบวนการทางการเมืองไทย แม้ว่าจะไม่มีทีวี
วิทยุ และหนังสือพิมพ์ในกระแสหลักมารวมเป็น
ตาข่ายด้วยก็ตาม แต่ก็ยังเป็นการสื่อสารที่มี
ความสามารถมากพอที่จะสร้างความเข้มข้นสูง
กว่าการสื่อสารที่มีโครงสร้างการสื่อสารแบบ
กระจายออกจากศูนย์กลางเพียงวิถีเดียว

ความสามารถประการสำคัญ
ประการหนึ่งของการสื่อสารที่มีโครงสร้างแบบ
ใหม่ข้างต้น ก็คือการร่วมกันปฏิบัติการแปรผล
ข้อมูลข่าวสารจากพื้นที่ข้อมูลข่าวสาร ซึ่งเป็น
พื้นที่ของชุมชนเสมือนจริงไปยังพื้นที่จริงของ
จตุรวิของการสื่อสาร จนสร้างความสามารถใน
การสื่อสารที่เหนือกว่าการสื่อสารที่มีโครงสร้าง
แบบเดิม ซึ่งเป็นโครงสร้างการสื่อสารของรัฐที่
จะยังคงให้ความสำคัญต่อการสื่อสารผ่าน
โทรทัศน์ วิทยุและหนังสือพิมพ์ ดังจะเห็นได้
จากผลของการสื่อสารทางการเมืองของทั้งคน
เสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง ที่สามารถฝ่าแนว
กีดขวางหรือการตอบโต้ของกลไกการสื่อสาร
ของรัฐ ทั้งนี้ก็เป็นเพราะวิถีของโครงสร้างที่มี
ความสามารถเหนือกว่าของจตุรวิของการ
สื่อสารนั่นเอง

ภาพที่ ๑ : ลักษณะของโครงสร้างการสื่อสารแบบเก่าและใหม่ของไทย

การสร้างชั่วคราวทางการเมืองและทุนใหม่ของการพัฒนาประชาธิปไตย

การทำงานของจิตวิธของการสื่อสารได้สร้างความใหม่ขึ้นในขบวนการทางการเมืองของไทยอย่างไม่เคยเกิดขึ้นมาก่อน ๕ ประการด้วยกัน ประกอบด้วย

ประการที่หนึ่ง ความสามารถของจิตวิธของการสื่อสารได้ทำให้การสื่อสารทางการเมืองขยายไปยังคนในกลุ่มใหม่ๆ ในสังคมให้มีความสนใจทางการเมือง เช่น กลุ่มเยาวชนและคนทำงานในเมือง อันเป็นผลมาจากการใช้สื่อแบบบูรณาการตามปรากฏการณ์สนธิ ลิ้มทองกุล ที่มีการปฏิบัติการเชิงรุกของการสื่อสารสาธารณะ (Public journalism) ที่มีการสื่อสารร่วมกันทั้งเคเบิลทีวี หนังสือพิมพ์ นิตยสาร ซีดี

และเว็บไซต์ ตลอดจนพัฒนาการใช้สื่อในระยะต่อมาของคนเสื้อเหลืองที่เป็นสมาชิกในเครือข่ายของสื่อเชิงสังคม ไม่ว่าจะเป็นเว็บไซต์ บล็อก บอร์ด เฟซบุ๊ก ทวิตเตอร์ การส่งข้อความสั้น และยูทูบ ฯลฯ ในลักษณะของการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสาร การสนทนา การแสดงความคิดเห็น และรวมไปถึงการนัดหมายเพื่อการเข้าร่วมการประชุมทางการเมืองร่วมกัน

ในทำนองเดียวกัน การทำงานของคนเสื้อแดงสร้างความสนใจต่อประเด็นทางการเมืองที่เพิ่มมากขึ้นของคนในต่างจังหวัดหรือในพื้นที่ชนบท (คนในภาคเกษตรกรรม) โดยความสามารถของทิวทัศน์เทียม และวิถีชุมชนที่ดำเนินหนึ่งเชื่อมโยงกับเครือข่ายของสื่อเชิงสังคม และอีกด้านหนึ่งก็กระตุ้นความเข้มข้นของการ

สื่อสารแบบเผชิญหน้าของคนในชุมชนด้วยกัน ยิ่งไปกว่านั้น กลไกจตุรวิถีของการสื่อสารยังทำให้ ข้อมูลข่าวสารทางการเมืองในภาคเมืองกับ ภาคชนบทเป็นเรื่องเดียวกัน และสื่อสารกันใน ช่วงเวลาเดียวกัน

ประการที่สอง ลักษณะเฉพาะของการ สื่อสารแบบเครือข่ายทั้งที่เป็นเครือข่ายของสื่อ เชิงสังคมและเครือข่ายของสังคมแบบชุมชนนั้น ด้านหนึ่งได้ทำให้การไหลเวียนของปริมาณการ สื่อสารมีความคล่องตัว มีความรวดเร็ว และมีการ แลกเปลี่ยนตอบโต้กันไปมาซ้ำแล้วซ้ำอีก ทั้ง ในและนอกกระบวนการเครือข่ายเทคโนโลยีการ สื่อสาร แต่อีกด้านหนึ่งจะปิดกั้นและวิพากษ์ ความคิดเห็นที่แตกต่าง ซึ่งเป็นไปตามลักษณะ ของการรวมตัวกันเป็นกลุ่ม ชุมชน และสมาคม ซึ่งเป็นไปตามกระบวนการแบ่งตัวทางสังคม (Segmentation) และการสร้างแกนของสังคม (Pillarization) ตามการอธิบายของ กานซีบูม (Ganzeboom) และ อุลที (Ultee) ดังนั้น การ ทำงานของจตุรวิถีการสื่อสารจึงมีส่วนสำคัญเป็น เครื่องมือในการระดมการเคลื่อนไหวแบบ มวลชน พร้อมกับสร้างวิถีทางการเมืองขั้วความ ขัดแย้ง (Political dichotomy) และการเมือง แบบคู่ตรงกันข้าม (Binary opposition) ไป พร้อมๆกัน

ประการที่สาม ความเข้มข้นของจตุรวิถี ของการสื่อสารได้สร้างความสามารถขึ้นใหม่ ทำให้เรื่องที่เข้าใจได้ยากเป็นเรื่องที่สามาร ธ์ทำความเข้าใจเป็นการทั่วไป โดยเฉพาะเรื่องที่มี การสื่อสารกันเป็นภาษาเฉพาะ หรือคำศัพท์ทาง วิชาการที่มีความหมายลึกซึ้ง เช่น คำว่า คอร์รัปชั่นเชิงนโยบาย ทุนนิยมพวกพ้อง การเอื้อ

ประโยชน์ต่อระบบเครือญาติ การบิดเบือนการ ใช้อำนาจ ฯลฯ ซึ่งเป็นประเด็นการสื่อสารของ กลุ่มคนเสื้อเหลืองในการโค่นล้มอำนาจของ ทักษิณและเครือข่าย หรือคำว่าด้านรัฐประหาร สองมาตรฐาน ระบบอำมาตยาธิปไตย ซึ่งเป็น ประเด็นการสื่อสารของกลุ่มคนเสื้อแดง คำศัพท์ ต่างๆเหล่านี้เป็นคำในวิชาเศรษฐศาสตร์และ รัฐศาสตร์ที่เรียนกันในมหาวิทยาลัย แต่ก็เป็ คำ หรือเป็นประเด็นการสื่อสารทางการเมืองที่ สามารถนำพาประชาชนจำนวนมากไปรวม ชุมนุมทางการเมืองร่วมกันได้ การแปรผลคำที่มี ความเข้าใจยากให้เป็นคำที่เข้าใจได้ข้างต้น เป็น กรณีที่เคยเกิดขึ้นมาก่อนหน้านี้จากการ เคลื่อนไหวเพื่อการปฏิรูป ๑๙๙๘ ของประชาชน อินโดนีเซีย ที่ร่วมกันชุมนุมทางการเมืองเพื่อโค่น ล้มอำนาจเผด็จการแบบเบ็ดเสร็จของซูฮาร์โต ตามผลการศึกษาของลิ้ม ที่สรุปว่ามีการสื่อสาร ทางการเมืองในประเด็นคอร์รัปชั่น - การสมคบ - ระบบเครือญาติ ปฏิรูป อาณาจักร วิกฤติ พวกพ้อง และการพัฒนาประชาธิปไตย ซึ่งล้วน แต่เป็นผลมาจากการทำงานของกลไกการ สื่อสารที่เข้มข้น และการทำงานร่วมกันของเครือ ข่ายของวาร์เน็ต (เครือข่ายอินเทอร์เน็ตชุมชน) กับ วารุง (เครือข่ายของวิถีชุมชนอิสลาม)

ประการที่สี่ ผลจากความสามารถของ จตุรวิถีของการสื่อสารได้ส่งผลต่อไปยังความ สามารถในการปฏิบัติการแบบรวมกลุ่มของการ ปฏิบัติการทางการเมืองของขบวนการ เคลื่อนไหวทางสังคมหรือขบวนการทางการเมือง ซึ่งเป็นการสร้างผลต่อเนื่องถึงการ เปลี่ยนแปลงในระดับโครงสร้างของสังคม โดย จะเห็นได้จากกระบวนการทำงานของการสร้าง

กรอบ (Framing process) โดยการเชื่อมโยงคนหรือองค์กร (Bridging) ที่มีความคิดเห็นในทางการเมืองสอดคล้องกัน แต่ไม่เคยมีการพบปะกันมาก่อนให้มีโอกาสที่จะพบปะกันแลกเปลี่ยนความคิดเห็นต่อกันและกัน เช่น การนัดหมายเพื่อปฏิบัติการทางการเมืองของคนเสื้อหลากสีหรือกลุ่มวันอาทิตย์สีแดง เมื่อมีการพบปะกันแล้วการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นซึ่งกันและกัน ก็จะมีคามเข้มข้นมากขึ้นไปตามผลของการทำงานของจตุวิธิการสื่อสาร อันจะส่งผลต่อการทำหน้าที่ของกรอบการขยายความ (Amplification) ซึ่งเป็นกระบวนการกำหนดคุณค่า การสร้างความหมายที่มีความเกี่ยวข้องกับปฏิบัติการทางการเมืองอย่างแนบแน่น รวมทั้งการทำงานตามกลไกอื่นๆของกระบวนการสร้างกรอบ ไม่ว่าจะเป็นการขยายตัว (Extension) และการเปลี่ยนผ่าน (Transformation) ซึ่งจะเห็นจากการกรณีพัฒนาการของเครือข่าย 19 กันยาต้านรัฐประหาร เป็น นป.ตร. เป็น นป.ก. และเป็นแนวร่วมประชาธิปไตยต่อต้านเผด็จการแห่งชาติ โดยกระบวนการดังกล่าวพัฒนาตัวเองมาจากการนำเสนอประเด็นสองไม่เอา คือ ไม่เอาทักษิณ ไม่เอารัฐประหาร กระทั่งกลายเป็นขบวนการทางการเมืองที่มีความแนบแน่นกับเครือข่ายของทักษิณและพวกพ้องไปในที่สุด หรือหากจะย้อนกลับไปพิจารณาในกรณีของกลุ่มพันธมิตรประชาชนเพื่อประชาธิปไตย ที่พัฒนาต่อเนื่องกันมาจนเป็นกลุ่มคนเสื้อเหลืองก็มีลักษณะของการขยายตัวและการเปลี่ยนผ่านในลักษณะเดียวกัน จากการรวมตัวกันของกลุ่มพลังประชาธิปไตย กลุ่มนักพัฒนาองค์กรเอกชน หรือนักวิชาการ ปัญญาชนที่ไปร่วมกับการ

เคลื่อนไหวทางการเมืองของสนธิ ลิ้มทองกุล ที่เรียกร้องให้ พ.ต.ท.ทักษิณ ชินวัตรลาออกจากนายกรัฐมนตรี และสร้างประเด็นสาธารณะเพื่อให้เกิดการยอมรับในการใช้มาตรา ๗ ของรัฐธรรมนูญ ๒๕๔๐

พัฒนาการของขบวนการทางการเมืองทั้งสองขบวนการข้างต้น ต่างเป็นผลรวมของการปฏิบัติการแบบรวมกลุ่ม กับการทำงานของ การสื่อสารที่เข้มข้นของจตุวิธิการสื่อสาร และเป็นพัฒนาการที่เกิดจากการแลกเปลี่ยนความคิดเห็นสาธารณะที่ตั้งอยู่บนพื้นฐานของข้อมูลความรู้ ความเชื่อ ซึ่งเป็นไปตามความสัมพันธ์ทางการผลิตของข้อมูลข่าวสาร (Relations of production-information) ไม่ใช่ความสัมพันธ์ทางการผลิตทางเศรษฐกิจเหมือนกับการเคลื่อนไหวทางสังคมที่เคยมีมาก่อนหน้านี้

ประการที่ห้า การสื่อสารที่เข้มข้นของจตุวิธิการสื่อสารเป็นความใหม่ (Newness) ที่เป็นผลพวงจากการเปลี่ยนแปลงของเทคโนโลยีการสื่อสารและการแลกเปลี่ยนข้อมูลข่าวสารที่เข้มข้น รวมกับปฏิบัติการแบบรวมกลุ่มของเครือข่าย ทั้งที่เป็นเครือข่ายข้อมูลข่าวสารของคนในเมือง และเครือข่ายแบบสังคมชุมชนของคนในชนบท ไม่ใช่สถานะทางการผลิตทางเศรษฐกิจเหมือนกับการผลิตของสหภาพแรงงาน สมัชชาคนจนและขบวนการสิ่งแวดล้อม หรือขบวนการต่อต้านโรงไฟฟ้า ซึ่งจะเป็นขบวนการตามสถานที่ประกอบการ โรงงานหรือโรงไฟฟ้า

ขบวนการทางการเมืองของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงต่างได้ยกระดับการตื่นตัวทางการเมืองของไทยมากขึ้นกว่าเดิม และเป็น

ปฏิบัติการทางการเมืองที่เต็มไปด้วยความร้อนแรง ตอบโต้กันไปมา ตามลักษณะของความเข้มข้นของการสื่อสารและการวิพากษ์คู่ตรงกันข้ามที่กระทำการไปพร้อมๆกัน และการทำงานตามลักษณะเครือข่าย ซึ่งถือได้ว่าเป็นทุนใหม่ที่เกิดขึ้นพร้อมๆกับการสร้างกระบวนการเรียนรู้ของสังคม และเป็นทุนใหม่ที่สำคัญของการพัฒนาประชาธิปไตยของไทยในอนาคต

บทสรุป

ผลจากการทำงานของความเข้มข้นของโลกไซเบอร์ที่เป็นส่วนประกอบสำคัญของปฏิบัติการทางการเมืองของไทย ทั้ง ๕ ประการข้างต้นได้สร้างความใหม่ให้กับทฤษฎีขบวนการเคลื่อนไหวทางสังคมแบบใหม่ ซึ่งเป็นข้อสรุปความใหม่ที่เกิดจากกรณีศึกษาของไทยทั้งคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดงและเป็นความใหม่ที่ไม่ใช่เป็นการเคลื่อนไหวทางการเมืองที่เป็นการแปรผลประเด็นทางสังคมให้เป็นประเด็นทางการเมืองเหมือนกรณียุโรป แต่เป็นความใหม่ที่เกิดขึ้นจากผลการทำงานของจตุริติของการสื่อสาร โดย (๑) เปลี่ยนบทบาทของการสื่อสารที่เดิมเป็นเพียงเครื่องมือของการจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวทางสังคม (Social movements organizations) ไปเป็นทั้งเครื่องมือและเป็นการเปลี่ยนวิถีของโครงสร้างการสื่อสาร ซึ่งเป็นการเปลี่ยนแปลงทางสังคมไปพร้อมๆกัน (๒) ทำให้เกิดการรวมตัวกันตามโครงสร้างของการสื่อสาร ซึ่งเป็นพื้นที่ร่วมหรือพื้นที่สาธารณะที่เกิดขึ้นใหม่ ไม่มีเส้นแบ่งความแตกต่างระหว่างเมืองกับชนบท และไม่มี ความ

แตกต่างกันระหว่างสถานะทางชนชั้นทางเศรษฐกิจ แต่จะเป็นไปตามสถานะของการร่วมเครือข่ายทางการเมือง (๓) เป็นการยืนยันและรองรับการรวมตัวการปฏิบัติการทางการเมืองตามอุดมการณ์ทางการเมืองที่ตั้งอยู่บนการรวมตัวกันเป็นสังคม และเป็นเครือข่าย และเป็นขั้วทางความคิดทางการเมือง ซึ่งเป็นผลของการผลิตข้อมูลความรู้ตามวิธีการสื่อสารของโลกข้อมูลข่าวสาร ไม่ใช่ตามวิถีของการผลิตทางเศรษฐกิจเป็นหลักตามลักษณะของความสัมพันธ์ทางการผลิตทางเศรษฐกิจแบบอุตสาหกรรม (๔) การจัดระเบียบองค์กรเพื่อการเคลื่อนไหวที่เกี่ยวข้องกับการจัดการองค์การ การนำและการบริหาร ทั้งกรณีของคนเสื้อเหลืองและคนเสื้อแดง ต่างมีลักษณะผสมผสานระหว่างโครงสร้างการบริหาร (รวมทั้งการสื่อสาร) แบบช่วงชั้นบังคับบัญชา (Hierarchy) กับโครงสร้างการบริหาร (รวมทั้งการสื่อสาร) แบบแนวนราบ (Horizontal) และเครือข่าย (Networking) ซึ่งเป็นผลที่ต่อเนื่องมาจากการทำงานของจตุริติของการสื่อสารและการเปลี่ยนแปลงทางสังคม และ (๕) การทำงานของจตุริติของการสื่อสารนั้นสร้างผลโดยตรงต่อการสร้างความเป็นไปได้ทางการเมืองแบบใหม่โดยเป็นการสร้างความเป็นไปได้ที่จะไปปะทะกับโครงสร้างทางการเมืองที่มีอยู่เดิม ด้วยการปฏิเสธความชอบธรรมของระบบทางสังคมหรือทางการเมืองที่มีอยู่เดิม ไม่ใช่การสื่อสารที่จะดำเนินไปตามกรอบปฏิบัติของโครงสร้างทางสังคมหรือโครงสร้างการเมืองที่มีอยู่เดิม

บรรณานุกรม

ภาษาไทย

- บุญรักษ์ บุญยะเขตมาลา. ๒๕๕๔. “ปรากฏการณ์ ‘สนธิ ลิ้มทองกุล’ ในฐานะที่เป็นข่าว” (ออนไลน์). เข้าถึงได้จาก. <http://www.manager.co.th/Daily/ViewNews.aspx?NewsID=9480000159551> (วันที่เข้าถึง ๑ พฤษภาคม ๒๕๕๔)
- พิรงรอง รามสูต วัฒนันท์. ๒๕๔๗. *สื่อภาคประชาชน (โครงการ “การปฏิรูประบอบสื่อ: การกำกับดูแลเนื้อหาโดยรัฐ การกำกับดูแลตนเองและสื่อภาคประชาชน)*. กรุงเทพฯ: สำนักงานกองทุนสนับสนุนการวิจัย.
- สุวิชา เพียรราษฎร์. ๒๕๕๑. *สงครามครั้งสุดท้าย เอาประเทศไทยของเราคืนมา*. กรุงเทพฯ: บ้านพระอาทิตย์.
- อุไรวรรณ พิศเพ็ง และคณะ. ๒๕๕๑. *เคเบิลทีวี...สื่อทางเลือกใหม่ของสังคม. เอกสารรายงานในหลักสูตรการสื่อสารมวลชนระดับต้น (กสศ.) รุ่น ๑*.

ภาษาอังกฤษ

- Boncheck, Mark Seth. 1997. *From Broadcast to Netcast: The Internet and the Flow of Political Information. Doctor of Philosophy in the Subject of Political Economy and Government. Cambridge, Massachusetts: Havard University.*
- Canel, Eduardo. 1997. “New Social Movement Theory and Resource Mobilization Theory: The Need for Integration” in Kaufman, Michael and Alfonso, Haroldo Dilla. Ed. *Community Power and Grassroots Democracy: the transformation of social life*. London: Zedbooks: 189-221.
- Carthew, Alastair. 2010. “Thaksin’s Twitter revolution – How the Red Shirts protests increase the use of social media in Thailand”.in Behnke, Philip (ed.). *Social Media and Politics*. Singapore: Konrad- Adenauer-Stiftung.
- Castells, Manuel. 2001. *The Internet Galaxy: Reflections on the Internet, Business, and Society*. Oxford: Oxford University Press.
- Faris, David. 2010. *Revolutions Without Revolutionaries?. Social Media Networks and Regime Response in Egypt*. United States: Publicly accessible Penn Dissertations.
- Goffmann, Erving. 1956. *Frame Analysis: An Essay on the Organization of Experience*. New York: Harper & Row.

Habermas, Juergen. 1974. (Autumn). "The Public Sphere: An Encyclopedia Article" (1964). translated by Sara Lenox and Frank Lennox, 1974. *New German Critique*, No 3: 49-55.

Lim, Merlyna. 2005. Archipelago online: The Internet and Political Activism in Indonesia. Dissertation Techonology and Sustainable Development Group School of Business, Public Administration and Technology. Enschede, the Netherlands: University of Twente.

Makino, Kumiko and Shigetomi, Shinichi. 2009. "Resource, organizations and institutions: intermediaries for social movements in the developing context". in *Protest and Social Movements in the Developing World*. Japan: IDE Jetro: 227-234.

Snow, David A., Rochford, Burke E., Worden, Steven K., and Benford, Robert D. 1986. "Frame Alignment Processes, Micromobilization and Movement Participation" in *American Sociological Review* 51 (4): 464-481.

Tarrow, Sidney. 1994. *Power in Movement: Social Movements, Collective Action and politics*. London: Cambridge.

Walther, Joseph B. 2007. "Selective self-presentation in computer-mediated communication: Hyperpersonal dimensions of technology, language, and cognition". In *Computer in Human Behavior*. 23: 2538-2557.

